

PROLOG

At stå ved eller at have i baghånden...

Det billede fra Palladiums foyer, som offentliggøres sammen med denne artikel, har forbindelse med traumatiske erindringer.

Nu, da jeg genfandt det, har jeg fortrængt det meste. Jeg havde skjult fotoet godt, men alligevel vidste jeg udmærket i hvilket album, det befandt sig. Bag på det står der "Mass Foto" og jeg var dengang i juli 1952 helt sikker på, at jeg skulle fotograferes til et dagblad af en pressefotograf – BT, forekom det mig. Har min far og mor eller Palladium simpelthen snydt mig?

Jeg anede ikke hvem *Fy og Bi* var, udover at det var nogen, der havde betydet utrolig meget igennem et par generationer og nu ikke havde samme magt over sindene. Den lange var min morfar... Jeg skulle altså i avisen på grund af ham. Min angst og respekt for "avisen" var umådelig. Jeg ville aller helst i avisen på grund af mig selv. Min mor havde vandkæmmet mig og far havde garanteret stået samtykkende ved det store spejl i entreen, efter at de havde besluttet, om jeg skulle have matrostopstøjet på eller blot matrosbukserne og hvid skjorte med butterfly. I dag – som billedredaktør – ville jeg kyle billedet i papirkurven, men jeg følte det dengang som et absolut personligt nederlag, at det aldrig kom på.

Jeg var ikke god nok og jeg var kun emne fordi min bedstefar var en kendt person. Jeg ville aldrig benytte mig af ham mere. Jeg skulle nok blive kendt selv og lave film om Christian IV... og så kørte forteksterne med mit "name above the title" og jeg drøede vandkæmmet og med butterfly med min fars Ford T ind i garageporten, der lå i bunden af vor dybe haveskråning. Begge armerede trædøre blev smadret, jeg fik et chok og blev hentet hoveddrystende ud i gråd og følte mig uendelig klodset. Nederlaget blev definitivt: *Her er vi igen* fik premiere uden at lille Carl blev omtalt eller vist som billede i BT. Jeg hadede min bedstefar. Jeg evnede ikke at gøre mig bemærket og folkeelsket på egen hånd. Ikke desto mindre syntes jeg selv, jeg var noget ganske særligt.

FY OG BI

Af Carl Nørrested

*På billedet herover ser De den unge Carl Nørrested, barnebarn af Fyrtårnet. Og her følger beretningen om en berømt bedstefar, der som den ene halvdel af makkerparret, *Fy og Bi*, tog hele verden med storm.*

Først da klassens kendteste pige, Mie fra 'Far til fire', udtalte, at hun kun ville have noget at gøre med 'nummer 1', tog det retning. Gad vide om hun ikke af sin ambitiøse

mor havde fået at vide, hvor vigtige mine aner var? Jeg kom som klassens periodiske nummer et til at sidde ved siden af hende og skummede over af en retningsløs libido.

Det endte tragisk; både hun, hendes mor og mormor foretrak Guld Harald. Rudi og jeg så Cousteaus *Den tause verden* til en eftermiddagsforestilling i Saga. Det forekom mig symbolsk, tættere kom vi aldrig på hinanden.

Hvorfor ænsede jeg ikke hendes lillesøster? Fordi hun ikke var kendt? Hun udviklede sig derefter til Annisette. Se – indrømmet – jeg var jo simpelthen ikke kvik nok.

Derpå dæmpede jeg alle relationer til mofar, indtil min matematiklærerinde på eget initiativ fortalte den stramme beskikkede censor, at jeg var Fyrtårnets barnebarn. Så fik jeg Mg+ for en præstation der lå under dumpegrænsen. Mon ikke man skulle beholde bedstefar i baghånden? Hver gang jeg har forsøgt mig kunstnerisk, kalder jeg mig Carl Sch. Nørrested.

Etablering: Nordisk Films Kompagni

Lau Lauritzen stod for næsten hele Nordisk Films farceproduktion fra 1914, hvor han afløste Christian Schrøder, der siden 1912 havde instrueret farcer med sig selv i hovedrollen. I løbet af 1912-13 inddrog Schrøder det komparseri, der senere skulle blive karakteristisk for Lauritzen: Lauritz Olsen, Oscar Stribolt, Olga Svendsen, Frederik Buch og Carl Alstrup. Christian Schrøder er en vigtig forudsætning for Lau Lauritzens borgerlige komedier. Carl Schenstrøm stødt først til dér efter Laus instruktørdebut og havde ellers kun birollestatus i Nordisk Films Kompagnis dramatiske film.

Lau debuterede som skuespiller for NFK i *Christian Schrøder i Panoptikon* (10), som manuskriptforfatter med *Ekspeditricen* (Instruktion: August Blom 1911) og derpå som instruktør af Frederik Buch-/Oscar Stribolt-komedien *Moderne Ægteskab* (Pr. 15. 3. 1915 – 340 meter). Christian Schrøder blev siden knarvorn far til de søde piger i flere Fy og Bi-film.

Af Laus 36 instruktioner for NFK indtil 1915, spillede Carl Schenstrøm med i de ni. Af Laus 165 produktioner for NFK mellem 1915 og 1919, spillede han med i 55.

Schenstrøm rangerede i andet plan på Nørrebro Teater fra 1903 og fungerede der som sådan 20 år fremefter. For at supplere sin beskedne gage, blev han skuespiller på NFK. At han skulle have debuteret i Viggo Larsens *Barnet som Velgører*

Lau debuterede som skuespiller i *"Panoptikon"* (10) med Christian Schrøder. Her ses sidstnævnte på stolen og førstnævnte med fjer i hatten og lut i hånden.

(Pr. 3. 12 1909) findes der intet sikkert belæg for. Ej heller fremgår det af de ca. 200 m, der er bevaret af Christian Schrøders Frederik Buchfarce *Buch i Trøjen* (Pr. 14. 3. 1913 219 m), at Schenstrøm der skulle have haft sin farce-debut. Han forekommer faktisk slet ikke. Schenstrøms farcedebut sker rimeligvis under et gæstespil hos Kinografen i *Bøffen og Bananen* (Pr. 14. 8. 1913) i samspil med Holger Pedersen (Grissemænd) og Gunnar Helsingreen. Derefter kom han tilbage til NFKs dramatiske produktioner stadig med birollestatus, følger farcegruppen med Sofus Wolders *I Kammerherrens Klæder* (Pr. 6. 3. 1914), veksler derpå mellem dramatisk produktion (bl.a. for Lau Lauritzen i *Det blaa Vidunder* – 1914) og farcer hos Wolder, A.W. Sandberg og opnår endelig stjernestatus i farcesammenhæng hos Lau med en parodi på *Den hvide Slavehandel*, *Den kulørte Slavehandler* (Pr. 18. 12. 1914).

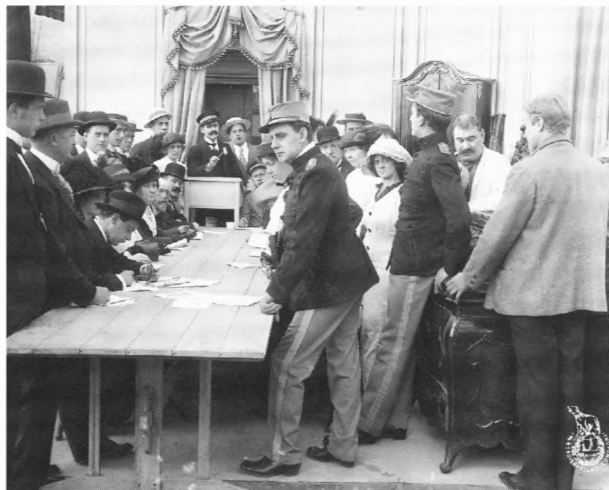
Lauritzen kombinerede effektivt den borgerlige komedie og farcen. Han betyder internationalt en del i udviklingen fra kort farceform til featuretraditionen.

Aage Bendixen blev indlemmet i NFKs farceteam omkring 1918. Bendixen blev effektivt parret med Schenstrøm i den borgerlige komedie *Væddeløberen* (1919 – 315 m), modelleret over fablen om haren og skildpadden, hvor Schenstrøm er en fanatisk sportsidiot og Bendixen en livsnydende barber, som vinder løbet og filmens søde pige.

Med mere konsistens blev de samme år introduceret som vagabonder med birollestatus i *De keder sig paa Landet* omkring Lauritz Ol-

sen, Frederik Buch og Oscar Stribolt. Vagabonder hører til filmens urbilleder, hvor de forekommer mere humane end de udstødte sigøjnere og tatere, der metaforisk truede borgerskabet ved ligefrem at røve dets børn. En vis vagabonderen indgik i håndværkeruddannelsen,

Herover: Lau Lauritzen som skuespiller (i midten) i *"Chartollets Hemmelighed"* (13) – han er filmens skurk. Herunder: Carl Schenstrøm som *"Den kulørte Slavehandler"* (14).

hvor Schenstrøm selv havde været "på valsen" i Tyskland og der havde mødt sit eget forbillede (jvf. "Fyrtaarnet Fortæller"). Det var denne vaganttype der opnåede populær status på kontinentet og i Danmark – jvf *Die lustigen Vagabunden* (13) og Skandinavien-produktionen *Lumpacivagabundus* eller *Haandværkersvendens Eventyr* (april 1912). Vagabonder figurerede som gemytlige komedietyper hos både Holger-Madsen, A.W. Sandberg og Lau Lauritzen på NFK. *De keder sig paa Landet* antyder måske nok en serie-produktion i og med at Schenstrøm og Bendixen i NFKs tekstprotokols rolleliste figurerer som hhv Langemand og Lillefinger.

Fy & Bi, Palladium

Men NFK var på vej ned. 1920s produktion udgjorde kun 1/5 af 1919s – og heraf ingen farcer. Det konkurrerende svenske firma Palladium, der producerede i Danmark, havde lutter fiasko både med dramatiske film af Robert Dinesen og farcer af Hjalmar Davidsen. De var begge udvandrere fra NFK og i 1920 fulgte Lau, Bendixen og Schenstrøm.

På Palladium blev vagabondparret – nu benævnt Fyrtaarnet og Bivognen/Fy og Bi – rendyrket, for ikke at sige udpint, efter dets første formidable succes *Landsvægsriddare* (Tyvepak 1920 – pr. World Cinema 24. 1. 1921, 785 m). Forinden havde Lau dog nået at lave fire almindelige borgerlige komedier – heraf een med Schenstrøm (*Vil De være*

min Kone – i Morgen?). Derefter blev Svensk Palladium solgt til Svend Nielsen og Lau Lauritzen. Lau tog med Fy og Bi springet fra 2 eller 3-reelers til featurelængde og opgav de almindelige borgerlige komedier: *Landliggeridyl – Vandgang* (555 m), *Sol, Sommer og Studiner* (871 m), *Film, Flirt og Forlovelse* (965 m) blev alle produceret 1921 i nævnte rækkefølge, men udsendt i omvendt rækkefølge. Bendixen blev brutalt udskiftet med cirkusklovnen Harald Madsen i *Sol, Sommer og Studiner. Film, Flirt og Forlovelse* (Pr. 17. 10. 1921, World Cinema) betegner faktisk det definitive gennembrud. Det kan tydeligt spores via denne films lancering. Den verdens-

Stillers "Alexander den Store" (17) bygget over Gustav Esmanns lystspil af samme titel. Madsen var engageret som klovn (Lilla Jönsson) på Cirkus Orlando i Stockholm sommeren 1917. Madsen (tv) er således Stillers opdagelse som filmskuespiller. I midten Stina Stockenstam.

kendte plakatkunstner Sven Braschs plakat viser et karikaturportræt af Oscar Stribolt og lancerer faktisk filmen som en Oscar Stribolt-farce. Men 14 dage efter fik filmen en ny plakat med Fy og Bi's snart efter verdenskendte silhouetikonografi – og nu lanceret som en Fy og Bi-film. Det var en ikonografi, som blev genoptaget ca. 50 år efter af NFK til den ligeså ærkedanske Olsenbande.

Harald Madsen havde fulgt Cirkus Miehe siden konfirmationsalderen og blev medlem af Miehes klovntrup i 1915. Madsens eneste filmerfaring var en rolle i Mauritz Stillers fjollete dansk-inspirerede farce *Alexander den Store* (1917).

Palladium 1921-1940. Fra internationalisme til afvikling

Dansk Palladium fremelskede i sjælden grad en standardvare med intensiverede productionvalues igennem hele stumfilmsperioden. Der var ingen slinger i valsen næsten alt drejede sig om Fy og Bi. 14 titler i featurelængde til 1925, dvs ca. 4 features pr. år. I 1923 et par ekstra

Een film – to plakater.

lystspilinstruktioner til Gerhard Jensen og en enkelt til Laurids Skands – og så var de ude af billedet. Kortfilmproduktionen blev varetaget af et selvstændigt selskab ledet af Richard Lund og H.F. Rimmen – og der produceredes ingen småfarcer.

Fra 1922 ejede tyskeren Lothar Starck de europæiske rettigheder til Fy og Bi – fraset Skandinavien og han fordrede netop mindst 4 store Fy og Bi-produktioner pr. år og presede på for at få dem overdraget til bedre europæiske instruktører. Han kom i direkte opposition til Svend Nielsen og Lau Lauritzen i forhandlingerne med WESTI omkring et europæisk antiamerikansk filmmonopol, der skulle baseres på udnyttelse af Lars Hanson, Jenny Hasselquist, Fy og Bi. Alle de øvrige potentialer havde allerede etableret sig for fast og stabilt i udlandet (Garbo, Stiller, Sjöström og Asta Nielsen).

Lothar Starck opgav sine Fy og Bi-rettigheder 1925 og kastede sig straks ud i et retsopgør med Palladium. Svend Nielsen havde heller ikke udelukkende interesse i Lau plus Fy og Bi længere. I 1925 forsøgte han sig eksempelvis med Dreyers andet danske gennembrud *Du skal ære din Hustru*. Samtidig med at Lau var igang med forberedelserne til *Don Quixote*, indgik Nielsen aftale med Urban Gad, som efter sin hjemkomst fra Tyskland 1922, havde haft bevillingen til Grand Teatret, om både at skrive og instruere en bevidst gammeldags Fy og Bi-film *Lykkehullet*, hvilket bestemt ikke behagede Lau Lauritzen. Filmen fik succes, men Urban Gad

fik ikke lov til at lave yderligere Fy og Bi-film. 1926 måtte han nøjes med en komedie med Kate Fabian, Lauritz Olsen og Erling Schroeder, som imidlertid blev skrinlagt. Det blev Gads sidste filminstruktion.

Lauritzen havde forøget Fy og Bi-filmenes productionvalues ganske voldsomt og rimeligvis har det medført uoverensstemmelser Lau og Nielsen imellem. Da Lau ikke kunne opfylde Starcks produktionskvote under forberedelserne til *Don Quixote* (26) begyndte udenlandske instruktører fra 1925 at overtage parret. Den første var svenskeren Gustaf Molander med *Polis Paulus Påskasmäll*.

Sig det i toner

Indtil deres tonefilmsgennembrud i Danmark lavede Fy og Bi to svenske, en østrigsk, en tysk og to engelske film. I Tyskland og England kom de ligefrem med i tidlige lydfilmforsøg (*Alf's Carpet* – 1929 og *Tausend Worte Deutsch* – 1930). I 1930 lod Nordisk Tonefilm optage en prøvefilm på 94 m med Fy og Bi. Lau satte sig imod tonefilm med parret: *Pas paa Pigerne*, *Krudt med Knald* og *I Kantonement* fra perioden 1930-31 blev alle udsendt som stumfilm. Først november 1932 produceredes en uopfindsom tonefilmsremake af den første film, hvor de havde indtaget de egentlige hovedroller: *Han, hun og Hamlet* (22).

Lau og Nielsen har formodentlig kunnet enes om at fremtidens tonefilmskomikerpar skulle være Ib Schønberg og Arthur Jensen, som Lau introducerede med stor succes

Hovedpersonen, Axel Hultman, er hverken med på de svenske eller danske plakater til filmen "*Landsvagsriddare*" / "*Tyvepak*", her er den danske version, der kun viser parret – dog uanværgent.

og med rejsens fascination i *Barken Margrethe* (34). Siden kom han aldrig til at instruere Fy og Bi. De fortsatte med formindsket succes i udlandet – primært Tyskland, for at afslutte karrieren på Palladium i Johan Jacobsens debutfilm *I de gode gamle Dage* (Pr. 9. 8. 1940).

EPILOG

Palladium fik den katastrofale idé med jævne mellemrum fra 1952-79, at genoplive Fy og Bi ved at synkronisere og beklippe de gamle film. Desværre skånedet man ikke originalnegativeverne.

Nu står vi for at skulle genopdage de kvaliteter, der engang har været.

Vester Vov Vov er som fattigmandsudgave af *Guldfeber* ikke det bedste udgangspunkt, men det er da en begyndelse.

Det skadede ikke, om det skete med lidt mere entusiasme fra Film-museets side.

Litteratur:

Carl Schenström: Fyrtaarnet fortæller (Hagerup 1943). Marguerite Engberg: Fy og Bi (Gyldendal 1980).

"Sol, Sommer og Studiner": To forskellige plakater. En med silhouet og en med portrætter af Fy og Bi, der nu var folkeeje. Disse plakater udsendtes samtidig.